

Foltarcúság

Kellene egy jó kezdőmondat – akár egy odaillő folt az arcra, a képre. A jó kezdőmondat hiánya eszembe juttatja, hogy Könczy ugyanúgy várja minden nap a kötelező penzum kipipálásának a kezdő lökését, vonalát, a szikrát, ugyanígy agyalhat minden délután 3 és 4 között azon, hogy mi a bánatot vessen papírra a másnap megjelenő napilapban évek, évtizedek óta futó karikatúra-rovatában. És ennek az olykor napi robotnak számító penzumnak, tehernek meglett a „súlyos” eredménye: a több ezer karikatúrából nemcsak két önálló könyv és több kötet illusztrációja készült el, hanem huszon-harminc kiállítás, performansz, árverés stb. volt látható, csak itt, Budapesten ez a negyedik önálló kiállítása, ha jól számolom, tehát nem hiszem, hogy be kellene mutatnom Könczey Elemért – biográfiai elemekkel tarkítva mozgalmasságát, az egyetemi oktatót, kiadványok arculatát tervező grafikust, karikatúristát. Annál is inkább, hiszen ezek a karikatúrák önmagukért beszélnek. Nem üzennek, nincs „eszmei mondanivalójuk” – akik ismernek, azok tudják, hogy ezek azok az ún. esztétikai, értelmezői terminusok, amelyekről önirónia-mentesen dühbe gurulok –, szóval ezek a rajzok nem üzennek, de annál beszédesebbek. Megszólítanak, beszélnek, mondják a magukét, olykor visszafogottan, olykor hangosan, vagy bőr alá bújva, karcolva, elbeszélnek egy szituációt, történetet, továbbírnak egy helyzetet, általánosítanak vagy absztrahálnak, konkretizálnak vagy globalizálnak. És röhögtenek. Röhögünk vidáman másokon, a más kárán, vagy kínunkban vihogunk önmagunkon, mert a humor mellett – amely alapeleme e képek többségének – nagyon erőteljes a rajzokban az irónia alkalmazása. Az irónia – és önreflexív változata: az önirónia –, pontosabban az ironikus és önironikus olvasat a világhoz és saját magunkhoz való hozzáállásunk függvénye és eredménye, egyfajta léthelyzet, állandó készenlét és résen-lét: minduntalan résen kell lenni, hogy megértsük az iróniát, a világot és önmagunkat.

Az önirónia tesz, vagy tehet képessé arra, hogy a skizofrénia jegyei nélkül beszélhessünk megkettőződésről, önmagunk megkettőződéséről, saját magunk belső tükörképéről, észrevegyük a szilárdnak vélt identitásunk megbicsaklását, önmagunk fordítottját, kifordítottját, vice versa, a fonákságot, vagy a másságot. Hozzásegíthet, hogy saját magunk alkotta börtöneinkből kiszabaduljunk, képessé tehet a másság elfogadására és elfogadtatására, a nyíltságra, az emberi és társadalmi szolidaritásra. És ennek az összetevőit látjuk a rajzokon: luftballon-létünket, korlátainkat és behatároltságunkat, függőségeinket: számítógép-, tévé-, információ-éhség-, pénz-függőségünket, kipányvázott, bebörtönzött, kiégett, kalitkába zárt agyunkat, kalitkába zárt életünket. Tétlenségünkre, tehetetlenségünkre és esetlenségünkre figyelmeztetnek, megannyi szerencsétlenkedésünkre, a családi béklyókra, a körülöttünk élő paprikajancsikra, politikai inkorrektégekre, a heroizmus és a pátosz káros voltaira.

Archetípusok és közhelyek parafrázisait írják, azaz rajzolják, játsszák tovább e karikatúrák: a néz ki a fejéből, fény gyúl az agyban változatait, de mindegyik és minduntalan utal a mögöttségre és a közöttiségre. Nyomot hagynak e képek – nem csak itt, vagy otthon a falon, hanem az agyunkban is, kitörölhetetlenül. Lehetne kategorizálni is e képeket – politikai, társadalmi, gazdasági, magánéleti stb. jellegük, tematizáltságuk révén is, de nagyon hamar ott találunk magunkat, hogy nyelvet öltenek ránk, mint a beszédes Izé TV.

Köztudomású, hogy egy film készítésekor mennyire fontos, hova teszi le az operatőr a kamerát. Itt azt látjuk, hogy Könczy feje folyamatosan kamera-állás, nézi és látja a világot, megfigyel és forgat, sőt olykor metanyelven a forgatás forgatásáról is beszámol. Jó helyen van a kamera. Külön, sajátos nyelvük, kép-nyelvük van e rajzoknak, a kép- és szövegszerkesztése is egyedi, bármikor felismerhető, azonosító jegyeket tartalmaz.

Ezek a rajzok, karikatúrák is azt jelzik: a viszonylagos, sokszor magunk által készített börtöneinkben is megtalálhatjuk a szabadságunkat, a saját magunk alkotta bezártságból viszont csak a humor és az önirónia, önreflexió által szabadulhatunk. Köszönjük, Könczy, az öniróniára, szembenézésre, szolidaritásra való készíttetését! S ha már nem találtam jó kezdőmondatot – nehogy kilépjek az önreflexív szerepemből –, jobb híján legyen ez a befejező mondat.